

ОСИП БРУСАК

число 4.

ДО РЕВОЛЮЦІЙНОЇ БІЛЬШОСТИ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНОСТІ

Бібліотека Державних Документів.

Європа 1926 р.

ОСИП БРУСАК

число 4.

ДО РЕВОЛЮЦІЙНОЇ БІЛЬШОСТИ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНОСТІ

Бібліотека Державних Документів.

Європа 1926 р.

Пілсудський в цілі розширення границь польських, готується з поспіхом до війни з Росією, і в тім напрямі мобілізує свої сили. Уряд Пілсудського відкинув пропозицію большевицького уряду в Москві заключити умову про забезпечення миру поміж обома державами, а натомість заключив він, при допомозі французького генерального штабу, військовий трактат з Румунією. Для агресивних планів Польщі, Пілсудський хоче навязати тісний союз з Англією і Італією і спільно з ними виконати замах на народи Росії. Під проводом Англії старається сцементувати балтійські держави для тих цілей. Проти Литви, котра протиставляється цьому блоку, уряд готує оружний напад, окружує Литву різними дипломатичними інтригами і входить в порозуміння з консервативними елементами Литви. При помочи консервативних елементів уряд старається приманити для своїх цілей також інші народи Польщі, як приміром, український, білоруський, грузинський і інші.

Рівночасно з сею політикою, уряд Пілсудського веде горячкову військову підготовку, підвищує офіцерам пенсії, домагається надзвичайних кредитів для війська, закупує коні для армії, мобілізує і роздобує військовий промисл, спроваджує зброю і кораблі з заграниці, реорганізує військову верховну управу, призначив «Раду Оборони Держави», яка з розпочатком війни має заступити цивільну владу в країні, перевів тиху мобілізацію «Стшеляца», держить над російською і литовською границею війська в босвому порядку і намагається з генералом Желіговським і иншими, скомбінувати повстання на Литві і Великій Україні.

Професор Кеммерер бувши на свого рода місії в Польщі, подав в одній з своїх кореспонденцій з Варшави до «Нью Йорк Таймс-у», розмову з професором Анкеназім, який через три роки репрезентував Польщу в Лізі Націй і є, як говорить, силою за дактатором Пілсудським. В розмові тій професор Анкеназім говорить, між иншим, про наміри Польщі відносно инших національностей, каже, що справа з національними меншостями є для них найбільшою справою і думають з' ассимілювати їх в лагідний спосіб. В иншій кореспонденції професор Кеммерер пише про мілітарні заміри Пілсудського на схід, які він думає оснувати на боязні Совітської Росії. Вперед хоче завоювати Литву а опісля в союзі (?) з Українцями уладити виправу на Чорне Море.

Ся воєнна підготовка польського уряду є небезпечна, тимбільше, що вона є першим кроком загальної мобілізації західних імперіялістів проти відроджуючихся народів сходу. Уряд Пілсудського в дійсности, є лише сліпим знаряддєм в руках західних імперіялістів і грає в дутку західнього капіталу. За Пілсудським ховаються: ханчива на воєнну добычу військова камарилля, великі земельні обшарники, банкири і фабриканти.

Західні імперіялісти за посередством Пілсудського, хочуть знищити і повстримати щойно відроджуючуся господарку народів сходу, підбити і підчинити ті народи під свою політичну зверхність і економічну експльоатацію. Ся нова війна не тільки кинула би поневолені народи в страшну різню, але збільшила би також їх нужду, спричинилаби ще більше безробіття, зменшилаби плантю і знищилаби дорентги і ту маленьку свободу, яку вони мають.

Наші консервативні елементи, як видно з їх рухів і писань, далися знову увести обіцянками і пропозиціями польського уряду, пристали на спілку чи союз з ним і почали в тім напрямі підготовляти народні маси. Революційній частині української суспільности треба поробити заходи і не допустити до замірів Польщі. Українські землі не сміють вже більше бути тереном для чужих побоевищ та оргій, а його відростаюче щойно життя знову зруйноване і спустошене. Люде наші не сміють вже більше настав-

ляти своїх грудей і класти свої кости, на те, щоби по тих кістках Варнава здобувала собі Чорне Море, або Москва бориславську нафту. Вони, если будуть наставляли свої груди і розкидати свої кістки, то тільки на те, щоби по тих кістках прийшла воля українському народу. Обовязком революційної частини нашої суспільности є розбити той ганебний «союз» наших консервативних елементів з ворогами нашого народу і не допустити до дальшого баламучення народних мас і намовлювання їх до братовбійчої боротьби в інтересах наших ворогів, бо злочинном супроти власного народу булоби цькування його до боротьби проти себе в чужих інтересах. Вороги наші того й хотілиби, щоби наш нарід вибився і вирізався, а тоді, то національна справа для них булаби вже вирішена. Самі не мають вони відваги братися до того гидкого діла і тому хочуть впхнути наш нарід в боротьбу проти себе, щоби він сам вирізався. Вести пропаганди в нашім народі, розуміється, самі вони не можуть, бо ніхто би їх не послухав і тому до помочи у тій роботі, вони ангажують собі наші консервативні елементи і при їх помочи думають здійснити свої заміри. Про дійсні свої заміри, очевидно, вони ніколи їм не говорять, знаючи, що свідомо ні один член народу не пішовби помагати ворогам проти свого народу. Щоби се зробити требаби хіба зовсім безумного чоловіка. Гнобитель, щоби позискати поневолений нарід для своїх

цілей, звичайно, пропонує йому свою поміч в його боротьбі проти інших його ворогів, чи окупантів, заохочує його до боротьби проти них, а як нагороду за його боротьбу обіцяє йому автономію, або навіть самостійність на землях, які завоює. Про землі, які знаходяться в нього він нічого не згадує і не спішиться дати хочби бідної автономії, чи федерації. Звичайно буває, що хто більше дає, той скорше досягає свою ціль, а «Поляки — нині «Діло» — дали заледви кілька нищих шкіл і то половина з них утравістичні і думають, що то вже все», думають, що то вже вистарчить для здобуття Чорного Моря.

І знову, ті самі помилки. І знову ті «прокляті орієнтації» на наших східних і західних ворогів, починають у нас підносити свої голови. Знову консервативні елементи різних відтінків, починають морочити нам голову про географічну, господарську і культурну зв'язь нашого народу з Москвою, Варшавою, Букарештом, Прагою, Берліном, Парижем, Римом, Лондоном і Вашингтоном. Панейко, приміром, в своїй «Політиці», розбираючи питання географічного положення українських земель і його релігійного культу, приходить в кінці до заключення, що український нарід належить до заходу і західної культури, бо території, які він заселює, знаходяться на проміжній лінії поміж заходом і сходом Європи і він прийняв релігію із заходу Європи, з Риму. А невідома нам особа під псевдонімом «Чи-

кал-Бей», в 46 ч. «Тризуба», в статті «Самостійність чи Соборність», говорить ось так:

«Знову перед нами ті самі питання. Чи ж буде на них і така сама відповідь, як колись була? Та, власне, відповіді і не було якоїсь однієї, різні бували відповіді й різними шляхами ходила наша політика. І коли б історія нас вчила — багато ми мали б скористати з досвіду минулих віків... Тяжкими, тернистими шляхами прямувала Україна до своєї незалежності та соборності земель своїх. Ні з Польщею ні з Москвою нічого не досягши, ми й до Туреччини нещасливо зверталися. Доборолась Україна тоді до «Руїни» під гаслами незалежності та соборності? Не було у нашої нації одної думки, одної волі а через те й одної орієнтації, і Лівобережжя нищило Правобережжя во ім'я однієї тільки «соборності», відмовившись від «самостійності», якою керувалося Правобережжя. Треба було генія Мазени, щоб ідею «самостійності», до якої доріс вже Хмельницький, поставити як головну мету національної політики. Треба було й міжнародніх умовинних, щоб можна було плекати орієнтації не тільки на своїх ближчих сусідів. Але було вже запізно, і роки 1654, 1709 та 1876 — це власне сумні етапи нашого національного життя, що пішло шляхом тільки «соборності», шляхом орієнтації на Москву. Геній Шевченко, зупиняючись над давніми подіями, над нашим минулим, зі страшною, неблаганою жор-

стокістю засудив на вічні муки душу нещасної дівчини, що не свідомо ухвалила орієнтацію Хмельницького, перейшовши йому, з відрами вповні, шлях,

А того й не знала,
що він їхав в Переяслав
Москві присягати...

...«І чудна річ. Знову ті ж давні гасла — «Самостійність» та «Соборність». І знову ті самі помилки. Страшний максималізм, дозволений хіба тільки тому, хто справді нічого не має і через те нічого не загубить. «Голий, мовляв, розбою, а мокрий дощу не боїться». Без жадного снільника, без жадної охоти з якимсь із сусідів йти на уступки, уряд Директорії веде війну на три фронти: з білою Москвою, червоною Москвою та Польщею?, нічого не маючи в той же час, проти війни й з Румунією. За Москвою — традиція державна, традиція військова, вся військова промисловість. За Польщею ціла Антанта і традиція державности в Галичині. А у нас? Рішучість політиків, що швидше пасує військовим, і обачність військових, що пасувала-б краще політикам. Ні один народ на протязі останнього 19 століття не виборов собі незалежності, коли за ним не стояла чиясь стороння військова сила. Ми ж не вміли використати жадної сили. Ні один народ, що визволився, не дістав цієї чужої допомоги за дурно, а ми найменший крок наших політиків до порозуміння ганебним словом «продажу» плямували. І знову Руїна,

як наслідок боротьби за незалежність та соборність. Доля не судила нім того, чого ніхто ніколи не мав і до чого інші народи йшли мало не віками... Згадаймо відродження Німеччини, Італії, Сербії, Румунії. Яка це тяжка путь, путь уступок, образ. Та ж батьківщина Гарібальді і досі під Францією. І нікому з народів не винало досягнути і незалежності і соборності зразу в одну хвилину, а всім приходилося вибирати покручений, тернистий шлях до цього ідеалу кожної нації»...

...«Зараз на руїнах нашої недовго тривалої державности, і під окупацією перебуваючи, і томлючись по чужих землях, українське громадянство, інтелігенція нашої нації — мусить над тим усім думати і міркувати і свій присуд давньому минулому таки дати. Чи справді вже нам так не потрібна та самостійна Україна, як думає п. Панейко — душа умови галицького уряду з Денікіним 7 листопада 1919 року, коли вона буде при своєму народженню, без Галичини? І чи із за долі Галичини в цю хвилину мусить український народ відмовитись від ідеї самостійности і захоплюватись ідеєю тюрми в «Євразійській імперії» разом з п. Панейком? Наше громадянство, Соборної України інтелігенція, мусить вже раз вирішити це тактичне питання: що вперед, чи незалежність, хочби й без соборности, чи соборність, хочби й без незалежности. А коли це питання буде вирішене, тоді.... буде ясно і те, з ким із сусідів

йти... чи ми нація, чи так тільки — або «Варшавське сміття», або «грязь Москви», і здібні тільки сусідам бути гноєм, тяглом у поїздах їх бистроїздих».

А М. Ковальський в 17 числі «Тризуба», під заголовком «Прокляте питання», продовжуючи сю загадку «Самостійної і Соборної України», говорить, так:

«Вірую во єдину Велику Самостійну Соборну Українську Державу... Вірую... Це перша заповідь євангелії українського патріота, чесного й свідомого. Заповідь ця, що стоїть першою на скрижалях нашої новітньої історії, є, як кожна заповідь, чимсь містичним, що не піддається ні критиці, ні сумніву, й не потребує доказів. Тим більше, що за неї пролита була кров, що її освятила. Але разом з тим, коли вона живе в наших серцях, коли вимагає вона від нас чину, то цілком зрозуміло, що від правдивого її толкування залежить і її здійснення».

«На сьогодні, хвалити Бога, ми маємо безліч її толкувань, маємо аж по нікуди. Від того й стала вона для нас не заповіддю, а самим звичайним «проклятим питанням», на яке говорилося без ліку, писалося безліч сторінок, але й досі ясно й конкретно не порозумілися відносно шляхів, як дійти до її здійснення. Може ми за молоді політики, а може справді, як влучно було зазначено, по «ботокудівськи толкуємо такі складні і важливі питання, як шляхи

національної політики, але, в кожному разі, цієї заповіді ми зробили «прокляте питання», що рішається сьогодні в кращому розумінню теоретично, але на жаль здебільшого, як ми сказали, вживається, як демагогічне гасло для досягнення дуже дрібненьких цілей .

Ясно, що піддавати сумнівові оці дві вартости ідеологічні, як самостійність і соборність — не можна, бо тоді нема про що говорити. Можна піддати дискусії тільки питання: що раніше і перше самостійність чи соборність, чи через самостійність до соборности, чи через соборність до самостійности.

Над цим питанням так само вже спинялися не мало і в даному разі толкування цієї першої заповіді розбилося на два відтінки, які вже сьогодні вповні вирисувалися. Одне толкування — на якому базується політика УНР — це здійснення в першу чергу ідеї самостійности, і друге толкування — здебільшого представників галицької політики — це здійснення в першу чергу соборности українських земель в спосіб приєднання Галичини до УССР, яка вважається ними незалежним і окремим від Росії (прикритої фіговим листком — назвою ССРСР) державним організмом. Але, на жаль, разом із ілюзорністю «самостійної» УССР, стає і ілюзорним толкування нашої першої заповіді галицькими політиками.

Разом з цими толкуваннями наші «політики»

зразу ж висувають питання «орієнтації». І ця «орієнтація», як вже було колись на сторінках «Тризуба» справедливо зазначено, набірає характеру ідеологічного, а не тактичного. І тому показується, або «москофілство», або «польонофілство». Останніми часами люблять ще гратися гаслом «орієнтація на самих себе». Те, що сьогодні наші «політики» додумалися до цього, власне тільки сьогодні, показує наскільки ми мало виховані політично, наскільки в нас ще сидить ота «ботокудівська» психологія, що більше, як у вікні, світла не бачить. Оця істина звучить якось дивно сьогодні, особливо вже по певнім періоді збройної боротьби і на передодні нового етапу. Ця істина належить до категорії тих цінностей, що ніколи нігде не піддавалися критиці, і які завжди і всюди в кожній акції, в кожній програмі — береться за первокутний камінь, за вихідну точку: більше того, ця істина проходить червоною ниткою через увесь етап нашої боротьби 1917-1921 р.р.

Завданням цієї статті ми не ставимо вичерпуюче вияснення оцього «проклятого питання», а тільки хочемо освітити його з погляду нашої новітньої історії, яка самотужки може нам вказати правильність чи не правильність в історичну перспективу події 1917-1921 р.р. і в них знаходити джерело здорової критики, бо ж все те, що сталося, є очевидно фактом, добрим чи злим, бажаним чи не бажаним, але фактом.

Ще у 1917 році молода українська нація, що пробудилася до власного життя, стала перед дилемою — або з Росією, або проти неї. І навіть точніше, з Росією і проти Європи, або навпаки — з Європою і проти Росії. І цілий 1917 рік, коли глянемо ми сьогодні здалека, видається нам найбільш невиразним і неокресленим з цього погляду, з погляду шляхів національної політики. Ми хотіли і з Росією, і з Європою. Ми хотіли бути і з тими лагідні, і з тими. Соціальні гасла затьмарили національні вимоги, але помалу цей туман почав прояснятися. І от перший акт 22 січня 1918 року — акт проголошення Самостійности Української Держави, вже зразу ж освячений й зафіксований Крутами. Перше — цей акт опреділює відношення України до Росії, вносить момент відірвання від колишньої метрополії і ставить Україну, як державний організм, супроти Росії. Подруге — цей акт ставить перний орієнтацію на самих себе. Ось в цьому акті треба шукати звязки української національної політики, а не десь на стороні, по варягах.

Започаткований в акті 22 січня 1918 року напрям вилився далі в реальне стремління заключити мир з Центральними Державами, що і сталося в лютім 1918 р. і опертися на Захід. Правда з історичного погляду, ці два акти тісно звязані між собою, хоч і ріжнородні по суті. Але вже Берестейський трактат твердо позначає лінію укр. політики, —

себто з Європою, а не з Росією, тим більше, що і підписувався він під гуркіт ворожих російських гармат, під стрекіт кулеметів большевиків, що саранею посунули на Україну.

Утворення гетьманату на Україні у 1918 році позначило спробу відійти від наміченої попередніми актами політичної лінії і підійти в бік Росії і ми були свідками, як повстання 1919 р. повстання Директорії круто знову повернуло на попередній шлях схиблену гетьманським урядом національну політику. І весь 1919 р. йде під прапором боротьби проти Росії і шукання опори серед європейських держав. От тому то і Варшавська угода з 22 квітня 1920 р. не явилася чимсь опонтаним, несподіваним і не зрозумілим, а навпаки являється логичним висновком української політики, що започаткована була актом 22 січня, 1918 року, Крутами і Берестейським трактатом.

То инша річ піддавати критиці, навіть найсуровійшій, останній договір, хоч він фактично перекреслений Рижським трактатом, але не можна одкидати того, що він є одною данною в низці цілого ланцюха численних актів, що нація українська в боротьбі за своє визволення фіксувала на шляху своєї новітньої історії. Можна говорити, що Берестє означало «орієнтацію» на Німеччину, а Варшава — на Польщу чи Антанту, але не можна вирікатися того, що обидва трактати, будучи самими звичайни-

ми маневрами молодії української держави здобути і закріпити свою незалежність, обидва ці трактати по суті означають орієнтацію на Європу, а не на Росію, і власне на Європу проти Росії. Логика подій не знає сантиментів і окремі бажання навіть цілих угруповань на неї не впливають, а ця логика ясно й недвозначно нам вказує на єдину лінію, саме ту, по якій пішла ще у 1917 р. і по якій йде зараз там на Україні окупований сьогодні, українська національна думка. Це, Україна з Європою проти Росії. Що ця логика подій мало ще скристалізувалася в наших головах, що вона ще замало усвідомлена і що вона видається нам навіть часом жорстокою, а декому із погляду партикулярного патріотизму і зрадницькою, то в тому винна не вона, а винні наші голови.

Ця орієнтація на Європу, про яку так багато вже писалося, що вдавалося, це питання є вже чимсь перейденим і виясненим. — Може, набути характеру ідеологічного, бо з ним зв'язані моменти дуже важливого характеру: географічне положення України, економічні інтереси її, історичні традиційні зв'язки з Європою і т. д., себто те, що обговорювалося на сторінках багатьох часописів, журналів і книжок.

А те болюче питання, що у нас в запіллі знаходяться держави, що посідають сьогодні наші землі, це питання рішається по перше часом, по друге умілою політикою і по третє, що найголовніше, фактом

здобуття самостійности Київa. Та-ж сама логика подій нашої сучасної визвольної боротьби ще раз підтверджує історію інших народів, які вперше ставили метою здобуття самостійности, а потім закріпивши і підтвердивши це здобуття, переходили до нового чергового завдання — до збирання своїх земель, що перебували під чужою владою. Коли ідеал Самостійности був зреалізований, то він, як гасло, механічно відпадав, а натомість приходив новий ідеал — соборність. Останній лозунг міг існувати і раніше, як гасло, як мemento, але ніколи і ніде він не ставився по перед ідеалу — самостійности. Доводити це тут не будемо, не через те, що тут брак місця, а через те, що це є по всіх саме звичайних підручниках політичної історії хоч би Європи. Гасло *Irredenta* існувало в Італії ще й у 1860 р. коли по договору Італія віддала Савою і Ніцу Франції. Гасло *Romania Mare* існувало і в 1859, коли було «засновано» Румунію із Молдавії та Волощини, існувало воно і 1878, коли визнано було її незалежність, але треба було війни 1914 р., щоб Румунія використала зручні для неї обставини, щоби прилучити до себе Трансильвенію, Бесарабщину і Буковину. А історія, Греції, Болгарії, Сербії? Словом історія показує, що соборність є логичним наслідком виборення самостійности, а не навпаки. Чи ж українська історія буде винятком?

Як відомо, деякі галицькі політики инакше див-

ля бся на шляхи визволення України, а тому очевидно і на історію України і її закони взагалі. Можливо, що думка ця виходить з чисто — локальних інтересів, і твориться, так би мовити, місцевими умовами, але через це не може все ж бути полегкості тим хто її підпірав і її треба критикувати та поборювати, бо-ж вона претендує на провідну лінію української національної політики.

А в ній є де-що цікаве! Не дивлячися на участь і уряту ЗУНР і війська галицького в боротьбі проти Росії, — думка галицьких провідників йде в діаметрально протилежному напрямі з тим, що показує нам залізна логика подій 1917-1921 р.р., на Великій Україні. Вона говорить про самостійність через соборність, себто про приєднання укр. земель (себто покищо тільки Волині і Галичини) до УССР, яка ніби згідно з їхнім трактуванням є незалежним тілом від Москви. Ми беремо тут обґрунтовані погляди, а одкидаємо такий підход, як наприклад «з чортом, аби проти Польщі». Але разом з «ілюзорністю» самостійної від Москви УССР про що пише сама галицька преса, то «ілюзорним» є і шлях такої політики. Нема що говорити, що такий напрям абсолютно не відповідає дійсним стремлінням української нації. Вона противорічить логіці подій нашої новітньої історії, але гріх не в помилці чи в схибленню, а в тім, що така політика, йдучи взагалі проти законів історії, негує таким чином все, що пощастило ство-

рвати по сей день. І коли логично довести думку галицьких провідників до кінця, то тоді її найкраще висловити словами Петрушевича (наведені О. Бабієм в «Студ. Віснику» ч. 7-8), коли галицький диктатор сказав в Кам'янці на Поділлі: «не вірю в самостійність, лише в федерацію, автономію».

Але крім того, цікавою є навіть не критика такого вузького розуміння близьких завдань в нашій боротьбі; час покаже дійсну ціну такої думки і реальну політичну вартість для нашої нації.

Цікаво ось що. Чи задумалися галицькі ідеологи, принаймні ті, що хоч Варшавську угоду вважають національною зрадою, але які не страждають манією грандіоза, над таким питанням: що було б коли б не було зовсім Варшавської угоди 1920 р.? Себто по катастрофі 1919 р. зникли б всі можливості продовжувати дальшу боротьбу за національне визволення і не було нічого того, що створило і допомогло заключенню цієї угоди? Що б сталось, коли б ми сьогодні після трагічних для нас подій в кінці 1919 р. поставили крапку?

Чи булоб тоді досягнуто самостійність, та ще й соборність? Деб сьогодні проходив кордон РСФСР, а теперішньої ССРСР, коли б Варшавська угода не спинила агресивний похід червоної Москви на Європу, коли б невеличка українська армія не підстригла крила буйному московському **Drang nach Westen?**

А чи мали б ми легенду боротьби, ту легенду,

що йде від Круг через Зимовий похід, через Базар, — легенду, що плекатимуть майбутні покоління, легенду, обвітряну на стінах України, окроплену кров'ю найкращих синів і врешті освячену кров'ю Великого Небіщика С. Петлюри?

Чи не сидів би тоді у Львові який небудь Будьонний і чи не нагадував би своїм перебуванням і своїм поведінням бл. пам. гр. Бобринського? Чи була б тоді українізація і різні уступки большевиків в національний бік, коли саму тільки назву УССР було видуманно як протипагу УНР? Чи була б тоді така еміграція за кордоном і чи мала б вона ті можливості, що має зараз, і чи вела б вона свою роботу в такій площині в якій веде зараз(?) а чи виглядала б Європа так, як вона виглядає сьогодні, наскільки військові події на теренах України 1919-1921 років не мали б місця?

З певністю можемо сказати, що момент українського визволення відсунувся би на багато десятиків років вперед. Тенер-же «всесвітня революція» даліше, як за Збруч не перебралася, і большевицький серп, що так мріяв про багаті жнива у Європі, почав снодійнесенько жати українське жито й пшеницю, а комуністичний молот, що призначався для визволення світового пролетаріату, обернувся в звичайнісінький макогін, що молотив українську голову, там, на окупованій Україні, доти, доки та голова з одчаю не скрикнула: «дайш Європу»...

Отже, закінчуючи цю замітку, мусимо сказати, як висновок, **шлях української національної політики — є опора на Європу, а не на Росію**, і лежить він в умінню використати всі можливості щоб вибороти спочатку самостійність Української Держави, а потім і соборність українських земель».

Не хочемо сказати, що люде, котрі чваняються політичною зрілостю, а рівночасно переймаються чужими орієнтаціями, возяться по різних столичних містах, витирають пороги величавих палат, падають до ніг і лижуть руки різним катам і розбишакам, демонструють пенькою Україною перед ними і благають їх о милосердіє і гуманність над нею, роблять те зі злої волі, але, думасмо, що вони зневірилися у сили українського народу, не усвідомили собі, як належало би, його інтересів і тому викидають якогось чуда, уповають на чийсь ласку і сподіваються чужого п'ястука, котрий розірве кайдани, якими скована є Україна.

Всі аргументи Напєйка і інших осіб, про політичну, географічну, господарську, культурну і релігійну звязь, чи єдність українського народу з ріжними столичними містами заходу й сходу Європи, так, як вони днесь знаходяться, котрими то вони намагаються повернути українську громадську оцінку і орієнтацію на чужі ворожі українському народові сили і держави, які видвигають свою силу, і опирають своє існування на неорганізованости і

експльоатації слабших і поневолених народів, не с жадними аргументами, бо інтереси народу поневоленого не сходягься з інтересами народу гнобителя. Не перечимо, що український нарід по обох боках Риського кордону не знаходиться в політичній, економічній і культурній залежности й неволі від народів і держав заходу й сходу Європи, але, та залежність його ще не означус, що інтереси його с спільними з інтересами народу гнобителя. Політика, культура і релігія народу гнобителя є жорстокою і брутальною політикою, культурою і релігією підбивання і ограблювання слабших і недержавних народів, а політика, культура і релігія народу поневоленого, се є змагання й боротьба в ціли скинення чужого ярма та чужої експльоатації. Змаганням українського народу нині вже не є шукання і навіязування своїх звязків з народами і державами гнобителями, але змаганням пірвання всіх тих звязків з ними, змаганням шукання і навіязування своїх звязків з иними поневоленими народами, будовання своєї власної держави й господарки, творення своєї культури і релігії і повязування їх з своєю Українською Державою. Культуру народу, мусимо знати, не означується на західньо і східньо європейську після того звідки даний нарід запозичив, чи перебрав свою культуру і релігію, як се думає Панейко, але після того, що той нарід сам своїми власними головами і руками придбав і зробив, яких метод у тім виробництві уживав і на

якім організаційнім та господарським степени він знаходиться.

Логика розуму не знає сантиментів, а окремі бажання і уподобання поодиноких угруповань на неї не впливають, а та логика ясно й недвозначно нам вказує, що одинскою реальною, українською політикою, є та політика, що походить з логичних висновків українських інтересів і базується на власних, реальних, силах народу. Всі інші політики, як приміром, політика У. Н. Р., політика галицька, буковинська і закарпатська є політиками, а справедливіше кажучи «орієнтаціями», наших консервативних елементів на своїх хлібодавців і тому вони не є політиками реальними, ані українськими, бо в інтересі їх не лежить цілковите політичне, господарське і культурне визволення українського народу з чужої залежності і ярма. Одні живучі на Великій Україні і залежні від Москви хилилися на московську орієнтацію і під гаслом «соборности» пропонують нам московську інтервенцію і окупацію західних українських земель Московою, а другі — живучі в Польщі і взагалі в західній Європі і залежні, як не від Варшави, то від Парижа або Риму, хилилися на польську і західно-європейську орієнтацію і під гаслом «соборности» пропонують нам польську інтервенцію і окупацію Великої України Поляками і прилучення її до західно-європейської культури. Називати реальною українською політичною лінією опору на за-

хід і заключення ганебної угоди з Центральними Державами, в лютім 1918 р., як се робить Ковальський, жаден реальний політик, не то український провідник, не буде і висловлюючися власними словами п. Ковальського, то — «власне тільки сьогодні, показує наскільки ми мало виховані політично, наскільки в нас ще сидить ота «ботокудівська» психологія, що більше, як у вікні, світа не бачить. Оця істина звучить якось дивно сьогодні, особливо вже по певнім періоді збройної боротьби і на передодні нового етапу. Ця істина належить до категорії тих цінностей, що ніколи ніде не піддавалися критиці, і які завжди і всюди в кожній програмі — береться за первокутний камінь, за вихідну точку, більше того, ця істина проходить червоною ниткою через увесь етап нашої боротьби 1917-1921 р.р.». Двох ані чотирох українських політик нема і бути не може. Є тільки одна і єдина дійсно українська політика та, що завданням її є цілковите політичне, господарське і культурне відродження й визволення українського народу з під усіх його західних і східних окупантів і котрої лозунгом є — «Єдина Соборна й Самостійна Україна». Легальне признание України иншими державами, прийде само собою тоді, коли Україна вже буде дійсно, реально, самостійною країною, а як не прийде, то вона й без нього тоді обійдеться.

Ся рішуча і безкомпромісова українська політика якось чудно і страшно представляється п. Чи-

кал-Бей і він висловлюється про ню ось так:

«І чудна річ, і знову ті ж самі гасла — «Самостійність» та «Соборність». І знову ті самі помилки. Страшний максималізм, дозволений хіба тільки тому, хто справді нічого не має і через те нічого не загубить. «Голий, мовляв, розбою, а мокрий дощу не боїться». Без жадного спільника, без жадної охоти з ким із сусідів йти на уступки, уряд Директорії веде війну(?) на три фронти: з білою Москвою, червоною Москвою та Польщею, нічого не маючи в той же час, проти війни й з Румунією. За Москвою — традиція державна, традиція військова, вся військова промисловість. За Польщею ціла Антанта і традиція державности в Галичині. А у нас? Рішучість політиків, що швидше пасує військовим і обачність військових, що насувалаб краще політикам».

Говорити так, справді, може тільки зразок тої консервативної «ботокудівської» психології, що більше, як у вікні, світа не бачить. Дійсний реальний і свідомий свого завдання політик, у якого політичною лінією є логичний висновок його власного розуму і котрий має за собою, реальні сили народа, з певністю, не буде сего говорити, не буде обавлятися своїх поступків і висказів, не буде звертати з раз виміченої, одностайної політичної лінії, в бік, на право, але буде йшов сміло й відважно, з незломною вірою у себе самого і своєї справи до остаточної перемоги. Та обачність й хитанся наших консервативних

політиків пасує скорше військовим, а та рішучість і твердість військових, пасувала б краще політикам. А наші консервативні «ботокуди», ті, що чваняються своєю логикою розуму і реальними силами в народі, починають знову тратити свої голови, дрожати мов у пропасниці і глядіти за новими спільниками. І чимже-ж пояснити сю їх боязливість, прозорність і неповний зворот з наміченої попередньо політичної лінії? Нарід раб, крім кайдан, чейже не мав більше нічого до втрачення, а до здобуття, має краще й краще життя, високу культуру і волю своєму народу!

Само собою розуміється, що Варшавська угода з 22 квітня 1920 р. не являлася чимсь спонтанним, несподіваним і незрозумілим, але була таксамо як й всі інші угоди заключені з ворогами нашого народу підчас послідньої європейської війни, а також роз'єм і угода Богдана Хмельницького з Поляками і союз з Московщиною, в минувшині, наслідком тої нелогічної психології провідників, що.. більше, як у вікні, світа не бачили. Хмельницький своїм роз'ємом і угодою з Поляками, запечатав дальші успіхи свої і можливість створення української держави, а навязанням союзу і трактату з московським царем звернув з своєї політичної лінії, скапітулював перед царем і зрікся самостійности України. Таке саме значіння мають всі інші угоди і трактати заключені з ворогами нашого народу в послідній європейській війні. Хмельницький, що правда, був одним з най-

більших і найславніших природних вождів козацьких. Він з'умів зірвати цілий український нарід до повстання проти Польщі, але не бувши вождом інтелектуальним не з'умів довести то повстання до означеної ціли. Слабка, щойно заночаткована Богданом Хмельницьким українська держава не могла закріпитися і існувати знаходячися поміж двома завзятими і небезпечними для неї ворогами, Польщею і Московщиною. Щоби укріпити і уможливити існування української держави, треба було конче розбити й розторозити одного з її відвічних ворогів, так, щоби він вже більше не міг підвестися й загрожувати існуванню України. А Хмельницький мав нагоду се зробити, але давшися увести польським підступам і відмовившись від заняття Львова та походу на Варшаву, він зрікся рівночасно і унеможливив дальше існування Самостійної України.

Політична історія різних континентів за по-східних кілька віків, доводить нам понад всякий сумнів, що за посередством чужої інтервенції з зовні народи не визволюються з чужого ярма, але переходять з одного ярма у друге. І та історія говорить нам, що народи, котрі створили свої держави, вперше ставили собі завданням здобуття самостійности, а потім закріпивши і підтвердивши се здобуття, переходили до чергового завдання — збирання своїх земель, що знаходилися під чужою владою. Доводить се тут є злишнім, не через те, що се є по всіх самих

звичайних підручниках політичної історії, але через те, що причини такого ходу історії пояснює нам наука соціології і каже нам, що народи досі йшли до свого існування негативно і були випадками історії. Нині, однак же, таких випадків і чудес вже нема і більше не буде і нарід, що хоче визволитися з чужого ярма і бути живим поміж живими, мусить йти свідомо й знати, що він думає й хоче робити. Що оця минула історія і новітня соціалогія не навчила нас нічого, то сьому не винен ніхто инший, тільки наші власні голови. Творення майбутньої Української Держави може відбутися вперед через самостійність, а потому соборність, або навідворот, вперед через соборність, а потім самостійність. Се буде залежало не тільки від часу і умілої політики, але також від укладу зовнішніх обставин.

Обавляючися, що з усуненням оціх обох цінностей ідеологічних, як «Соборности» і «Самостійности», не буде про що говорити, п. Ковальський не каже піддавати їх сумнівови, але натомість радить переставити їх і уложити «Соборність» на перворядне місце. Ми знаючи, одначе, що обі ці заповіді наші, як «Соборність» і «Самостійність» не були виставлені для пустої балачки, але на то, щоби було до чого змагати і що осягати, уважаємо не тільки що безпотрібним, але й небезпечним таке переставлювання їх. Хто хоче тільки балакати про них, може балакати, так, як вони є уставлені, а як

ні, то нехай балакає про образи, або гарбузи, але сих цінностей нехай не переставляє, бо вони вже в установлені, так, як їм належиться стояти. З переставленням «соборности» на перворядне місце, ми змагалибисьмо вперед до соборности наших земель, помагалибисьмо окупантам в завоюванню других наших територій, а до зреалізовання ідеї «Самостійности» не приготовлялибисьмося і відкладалибисьмо її хто знає доки. «Соборність» в тим пунктом, на яким українські люде поодиноких, відриваючихся частин наших земель з рук одного окупанта не будуть переходили в руки, чи угоду з другим окупантом, але будуть змагали до самостійного життя. З усуненням, або переставленням цього пункту опертя українські люде позбуваючися одного рабства, рівночасно ставалиби вірними рабами у другого пана, а до самостійного життя не змагалиби. «Соборність» і «Самостійність» є тими движучими силами, тим магнетом, який вириває з рабства неволі всіх тих, що в нього увірили і його люблять. «Самостійність» вириває їх з рабства неволі і підготовляє до самостійного життя, а «Соборність» обеднює їх, ще покищо, духовно і притягає до себе. Як знаємо, розбитий й розторощений, ворогами, в останній війні, український нарід попав вже був майже у зневіру і можливість що небудь зробити, але в появленні ся кличів «Соборности» і «Самостійности» України, він почав відживати, будитися до нового життя, чо-

гось бажати й змагати до сього. З усуненням, переставленням або страченням віри в оці оба ідеали найвищої «Волі» українського народу, український нарід почавби знову сходити до свого попереднього стану здичіння, почавби завмирати, аж поки по нім сліду й пам'яті не стало би. Боягузи і безвірники, котрі сумніваються в можливість досягнення «Самостійности», або вона їм не на руку, не мусять слухати та виконувати волю українського народу. Вони можуть на далі слухати своїх хлібодавців, змагати до «автономії», коли вона їм більше подобається і виглядає скоріше можливою до досягнення, але нехай не пробують стягати лозунгів «Соборної» і «Самостійної» України з їх дотеперішньої вижини і замінити їх иншими лозунгами наколи їх там не ставили, або під лозунгом «Соборної України» пропагувати чужу інтервенцію і окупацію українських земель, бо чужа інтервенція і окупація не значить то саме, що «Самостійність України». Безперечно, що ворог, щоби позискати нас для себе, може обіцяти нам «автономію», або навіть «самостійність» на землях, які завоює, але з досягненням своєї цілі, він знову буде обтинати надані нам права, аж поки зовсім не знищив би нас. Наколи гнобителі наші говорять нам, що ми не доросли до самостійного життя, то се нас зовсім не дивує і є нам зрозумілим, чому вони так говорять: вони хочуть, щоби ми відмовилися від самостійного життя і цілковито до нього не

змагали. Але, коли, дехто в нас переповідав нам ті самі слова, а інші знову покликуються на них, то се вже справді незрозумілим нам є, чому вони так роблять. Дійсний і щирий Українець, чи Українка з певністю цього не будуть робили. Вони не будуть страхалися втрати своїх марних, сьогоднішніх користей, чи розкошей, але готові в жертву Україні віддати все, що мають найдорожчого й наймилішого, навіть життя своє, щоби тільки увільнити її з кайдан.

Доволі вже тої іграшки й наруги різних розбишак над живим тілом України!

Доволі вже сього вештанняся слабодухів з Україною по різних столичних містах, показування її окровавлених ран перед Іродами проклятими і благання їх о милосердіє та ласку над нею!

Україна не каліка і не потребує їхнього милосердя, ні ласки! Вона родом батага, а знесилилася і подалася тільки в довго триваючій, нерівній боротьбі і попала хвилено в полон. А провадила сю утяжливу й вичерпуючу її з сил боротьбу, жертвувала своїми найлучшими синами і в кінці сама попала у полон, не задля своїх власних примх і забаганок. Все те робила вона і зносила терпеливо свій голод і нужду в обороні життя, честі й майна своїх близьких і подальших сусідів, тих, що були в клопоті і небезпеці свого життя, що звертали свої очі до неї і ласкаго усміхаючися прохали її о дружну

руку і поміч в боротьбі проти своїх ворогів, обіщували їй в заміну за її прихильність і участь в тій боротьбі рівноправність і свободу в порядкованню її власними справами, а по вигранню війни і задоволенню своїх хижацьких інстинктів, як Іроди прокляті відвернулися від неї, та віддали її на муки, нагуру і смерть своїм катам.

Нарід Герой, який любить свою Неньку і має гордість та пошану для неї, не дозволить нікому насміхатися та паруватися над нею. Падання до ніг катам, лизання їхніх лап і благання їх о милосердіє і ласку над страждаючою Ненькою, лицеве лише рабським душам. Нарід, котрий не загубив ще свої поваги, чести і гідности народньої, не буде цього робити. Україна чхає на всіх тих сусідів, що накидаються їй тепер з своїм милосердієм і помочю. Її не було їх помочі тоді, коли вона була безпомічною і безрадною, коли знаходилася над пропастею свого життя, простягала свої наболілі руки до них і благала їх в ім'єни гуманности й людськости мати згляд над її бідолашними, голодними і обдертими діточками, то не треба їй і тепер, коли смертельна криза в неї вже проминула і вона починає сама братися думати й дбати над собою і своїми діточками.

Для революційної частини української суспільности нема жадного проклятого питання. Вони з усіма питаннями вже давно вирішили і ідуть в зго-

ді не тільки з «самостійністю» і «соборністю», але також і з «автономією» поодиноких територій в межах України і будуть все робити в порядку, який буде диктувати їм їх власний розум, час і ускладнення зовнішніх обставин. А питанням, що прийде скорше «самостійність» чи «соборність», вони не журяться. Нехай приходить, що хоче, аби тільки приходило, а не сиділо мов у зачарованному колі. А ці питання, «соборности» і «самостійности» України, если є «проклятими питаннями», то є вони проклятими тільки для тих консервативних елементів, що спираються на чужі сили, попали в клопіт і не знають, що їм робити. Ворог ріжними обіцянками манить їх до себе, а зановідь «Соборної і Самостійної України», тримає їх за поли і не пускаючи до ворога, каже: можете брати, що ворог дає вам зараз, але на обіцянки його не лакоміться і не ідіть до нього, бо бути добрими, рівночасно, з українським народом і його окупантами і гратися з одними й другими вже більше не дасться. Для них справді прийшла крайня пора вирішити з тим «проклятим для них питанням», та висказатися, ясно й недвозначно, з ким тримають вони: чи з ворогами українського народу, проти народу, чи з народом, проти його ворогів, а швендраючися поміж молотом і ковалом, вони можуть бути розбиті. Так званого, «ліберального» крила, вже більше нема. З одного боку, знаходяться тільки елементи, монархістично-консер-

вативні, демократично - консервативні, радянсько-консервативні, та християнсько-консервативні, котрі оснують свою політику на окупацях і одобрюють їх пановання на українських землях, а з другого боку' революційно-національні частини, котрих завданням є розбити ті тюрми народів і здобути волю поневоленим народам.

Революційна частина української суспільности, мусить за всяку ціну розбити сю спілку наших консервативних елементів з ворогами нашого народу і не допустити до здійснення ворожих плянів. А щоб се можна зробити, то революційні частини різних поодиноких груп, мусять виділитися і витворити з себе революційно-народню партію і тим чином вирвати народні маси з під впливу і проводу заскорузлих консервативних елементів. Боеві відділи на місцях треба організувати з безземельного селянства і робітництва, під назвами, якими де вдасться. Ті класові декорації наших консервативних елементів, нехай позістануть, як заслони для нашого твору, бо гнобителі наші узрівши, будуть старатися з'огидити і обезчестити його, та ужити, як модель для своїх творів. Дійсну форму України і її гайдамацьке обличча відкрисмо, коли прийде на се слухна пора, бо західні імперіялісти узрівши її вигляд, пригтовляться, щоб підставити їй ногу, як вона буде підносилася до свого ходу.

Революційна боротьба є боротьбою за макси-

мальні вимоги народу. Її змаганням в першій мірі є підготовлення народних мас до остаточної розправи з ворогами, за його цілковите визволення. Полишаючися на далі у злуці і під проводом консервативних елементів і витрачуючи свій час і енергію на тимчасові мінімальні полекші, вони не будуть мали ні часу ні змоги зайнятися потрібними приготуваннями до остаточного діла. Консервативні елементи всегда мали й мають нахил до угоди́вства, співпраці і вислугуванняся нашим ворогам. Розуміється, що хвилеві угоди, чи мир з ворогами за певні уступки від нього, не бувби так злим, еслиби наші консервативні елементи мали міру в тім і не вислугувалися ворогам, але коли вони за марні охлани з рук ворога жертвують цілим українським народом, то се вже переходить границі і допустити на се не можна. А щоби се не повтарялося більше, обов'язком революційної партії є держати консервативні елементи кріпко в своїх руках і глядіти за всім, що вони роблять. Революційна партія мусить глядіти, щоби боротьба парляментарна, чи соймова, не була боротьбою за мізерні охлани, але боротьбою за культурні вимоги народу, як приміром: боротьбою за зміну несправедливої для поневолених народів системи виборчої, шкільної і податкової, боротьбою за волю віроісповідання і знесення целібату та конкордату, боротьбою за прилюдність української мови в державних і публичних інституціях, боротьбою

за удержавлення наших приватних шкіл і оснoвування нових і вищих шкіл та університетів. Боротьбою в цілі спинення переселювання Українців по за межі їх територій і повздержання колонізації українських земель чужинцями, боротьбою за уділення допомоги і кредитів нашим економічним і культурним інституціям, боротьбою за зменшення видатків державних на військові цілі, а побільшення їх на культурні цілі, боротьбою за міністеріяльні крісла, боротьбою за розділ армії на окремі українські частини і держання тих частин на українській території і т. д.

Боротьба за мінімальні, сейчасові, вимоги і полекші для народу, очевидно, є також потрібною, бо знеможений і знесилений народ не мігби довго боротися. Мінімальна боротьба є, так сказатиби, школою в якій народні маси вишколюються. Менші домагання, безперечно, є скорше можливі до осягнення і не вимагають так багато сил, як вимагають домагання більші і дальше сяглі і народні маси здобуваючи позицію за позицією, скріплюють себе і набирають сміливости та відваги до дальшої боротьби. А кожна невдача, чи поразка, відбирає в народних масах віру в свої сили і знеохочує їх до дальшої боротьби.

Револуційна партія, з одного боку, є немовби кулаком поза боротьбою мініальною (парляментарною ,чи соймовою), який усмирює пажерливість во-

рога і примушує його до уступок та задач своїх позицій, а з другого боку — вона робить приготування до дальшого і остаточного завдання.

Політична боротьба революційної партії не в те саме, що боротьба позакулісова, кивання пальцем в чоботі ворогови. Політична боротьба революційної партії є боротьбою масовою, вуличною. Вона скликає віча, викликає народні маси на вулицю, улажує демонстрації, провадить акцію за увільнення політичних в'язнів, веде боротьбу за автономію і т. д. А робить те все, розуміється, не відразу, бо з мотикою на сонце чейже ніхто не буде виривався. Вона розділює всю свою роботу на ступені і починаючи від чинів менших береться до чимраз більших, розмірно до своїх сил та вимог часу і провадить свою акцію в парі з боротьбою мінімальною, парламентарною.

Та витворюючися тепер в Галичині терористична. організація, котрої органом є «революціонер», приходить до свого існування вже трохи за пізно. Методи боротьби згаданої організації є методами боротьби меншої, вже більше виробленої і інтелігенції частини народу і відповідали вони тоді, коли не було ще масового руху. Нині, тими методами, не багато дасться вже зробити, бо нинішній час руху масового вимагає вже нових, масових, метод боротьби. Старими методами боротьби інтелігентна частина народу, розуміється, може й в тій новій

організації послуговуватися, наколи цього буде вимагала потреба, але для невироблених народних мас вони не тільки, що не відповідають і не приваблюють їх до організації, але навпак, відстрашують їх від ньої.

З найбільшим трудом чи неприйдеться нам переводити свою організацію на Великій Україні, бо організаційні умовини є там найгірші. Кожна організаційна праця, а тимбільше революційна, вимагають сталого і регулярного часопису, а на Великій Україні, як нам відомо, видавання дійсно українського, не то революційного, часопису, є не можливим, бо вся преса й політика є там монопоєм комуністичної партії Росії. Нашим товаришам на Великій Україні прийдеться обмежити своє друковане слово на самих тільки відозвах, а самими відозвами, розуміється, не багато можна зробити і тому найбільші зусилля треба нам кинути в ту сторону. Частина революційної еміграції, поневолених народів Росії за кордоном, мусить спішити до дому і помочи своїм товаришам в переведенню там організаційної сіти. Рента, покищо, нехай залишається на далі там де знаходиться. З приготуваннями поспішайте, бо події випереджують нас. До кроків вперед не виривайтеся, бо загубите справу. ждїть дальших вказівок.

P. S. — З писанням сього листу, я хотів стриматися ще якійсь час, аж доки не відбудуться вибори до Сойму в Польщі, не відбудуться, відложені до 1927 р. вибори до «Рад» в Росії, не буде знесений стан на територіях окупованих Румунією і не прийдуть зміни в Чехах. Зміни в вимішених державах, що правда, відбуваються, але не в нашу користь. Пілсудський, приміром, заявляє, що нових виборів до польського «сойму» не буде, аж поки він не позамітає хату, не утворить з консервативних польських, жидівських, німецьких, українських, білоруських, християнських і інших елементів нову партію, котра має правити Польщею, не скличе ще одної соймової сесії, проголосить себе королем і нішле послів на добре до дому. А робить і вимірює все те, говорить, не так проти польської демократії, але проти українських і білоруських націонал-демократів, себто проти тих революційних частин в них, котрі не хочуться дати взяти під стопу польської демократії. Вибори до «Рад» в Росії, так само як тепер в Польщі і Румунії, не мають для нас великого значіння, бо Росією правлять не «Ради», ані «З'їзди Рад», але комуністична партія Росії. В Чехії зроблено уступки Жидам, Полякам і Словакам, віддано міністеріяльні крісла Німцям, але робити яких небудь уступок Українцям на Закарпатщині й не думають. І тому бачучи, що нам нема вже довше чого ждати, беруся до випущення сього листу. **О. Б.**

